

מרן הגאון הרב י. א. הלוי הרצוג

ראש הרבנים לישראל

קצירה ובצירה ע"י בי"ד

(תוספת מלואים לקונטרס „דבר השמטה“)

בנוגע להצעת הרב ישראלי שליט"א בקשר לקצירה וכו', כמבואר בקובץ

„התורה והמדינה“ (*).

מו"מ ערוך למועצה המורהבת.

מאתי, —

יצחק אייזיק הלוי הרצוג

ראש הרבנים לישראל

ב"ה, י"ג מנ"א תשי"א

שלום וברכה.

לרגלי טרדותי העצומות, רק היום העיפותי עין על מכתבו של ידידנו הרב הגאון הג' ר' שאול ישראלי, אב"ד ור"מ דכפר הרואה, שליט"א, מיום כ"א תמוז, ורואה אני שצדק כנגדי בנוגע ללשון התוספתא, אך אני כתבתי מפי זכרוני בעל פה מבלי עיון בספר, והיה נדמה לי שבתוספתא נאמר תחילה קצירה, והיה קשה לי הלא זה אסור כבר משום ספיחין, ותירצתי לעצמי שלכך נאמר „בראשונה“ ועל פי האומר שספיחין מדבריהם והיינו קודם גזירה, עכשיו פתחתי את הספר ורואה אני שאין זכר לקצירה והצטערתי על שכחת האומר ומכאן תוכחה לעיין בספר.

ועתה לעצם הענין: הנה הרב ישראלי מפנה לספר חזון איש על שביעית ולחוברת „התורה והמדינה“ שיצא לאור ע"י מרכז התרבות התורנית של המזרחי, ועיינתי בשניהם וזהו תמצית מה שיש לי להגיד: (א) החזו"א בודאי לא צדק בחידושו שהלאו של שדך לא תקצור וכו' לא נאמר אלא בשדהו ובכרמו, לא בשדה חבירו וכרם חבירו, ואם כך נניח, גם לענין זריעה יהא כך, כי מה בין זו לזו, אבל דבר כזה לא אמר אדם מעולם, ואי אפשר לנו לחדש דרשה כזאת שאין לה רמז רמיזא בשום אחד מהראשונים, המפרשים והפוסקים ז"ל. תדע שבכלאים היה עולה על הדעת למעט כרם של ישראל אחר הואיל וכתוב כרמך ודחווה חז"ל מפני שכתוב גם כרם בלי יחס הקנין, ירושלמי פ"ז דכלאים (ועיין בביאור הגר"א זצ"ל), אבל לענין שביעית אין אפילו רמז קל. וכבר דרשו

(*) קובץ ד' עמ' קל"ט (ס"ז). וע"ע לנ"ל דברי מרן שליט"א שם עמ' קנ"ב, המאמרים

בשאלת שמיטה באדמת הפקר התוה"מ קובץ ג', וכן מאמרי בקובץ ג' הנ"ל במיוחד מאות

ה ע ו ר ך

י"ד ואילך. וכן מאמרי ומאמר הגרש"ז אויערבך התוה"מ ד'.

בתו"כ „שדך“ לענין התחלת החיוב של שמיטה, ואת יחסי הקנין שנאמרו בקצירה ובצירה כבר דרשו רז"ל לענין „מן השמור אי אתה קוצר“, וכל אחד מהמפרשים ז"ל מבאר כדרכו, לענין המובן ואכ"מ. אבל מה שלא דרשו רז"ל להלכה באורייתא דמשה, אנו לא נדרוש. ועיין שו"ת שבות יעקב ח"א סימן קס"ו שאין לנו לחדש מיעוט שלא דרשוהו רז"ל. ומה שמצאנו שדרשו שבת לה, לרבות ששביעית נוהגת בשל הקדש, והעירו מרבתינו האחרונים ז"ל שאיצטריך קרא לפי שנאמר שדך ויכול לא של הקדש, הנה גם זה לפי זכרוני לא נמצא בחז"ל. והנראה שהוצרכו לקרא, לפי שמהסברא החיצונה הייתי אומר שהואיל ועיקר המצוה שתהא הארץ שובתת כדי שתדעו שהארץ שלי אין זה שייך אלא בקרקע של הדיוט, לא בקרקע של גבוה, איצטריך קרא, ולא משום ששדך ממעט הקדש. ועכ"פ לא נאמר שזהו משום כך, ששדך וכו' נדרש להתחלת הזמן, וענבי נזיריך וכו' בתור יחס הקנין, נדרש לענין שצריך שינוי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בכל השנה. ובערלה הקדש פטור משום שכתוב „לכם“, וכבר פלפל במנ"ח פ' קדושים למה לא ממעטים של עכו"ם מלכם, ויש להאריך, ואכ"מ. על כל פנים, אינני רואה שום רמז בחז"ל ובראשונים שתהא מותרת מן התורה קצירה ומסיקה כדרכה כששלותי בי"ד שוכרים הפועלים. (וכי זה ענין של פרוזבול שמוסר שטרותיו לבי"ד?) וכי מאין ידעתם זה? מפני שמאמר שדך וגו' וכרמך לא תבצר, היינו כשאתה עושה מעשי ידך אתה מבליט בעלות, ובמה הוטב כששכירי בי"ד בוצרים? לפי שהם אינם הבעלים ואין הקצירה מראה בעלות? א"כ אתם חוזרים לדעת החזו"א, והוא הדין לבוצר של ישראל אחר, ואם כך הרי מן התורה היה אפשר, מבלי לעבור על פקודתה (להפר את כל מחשבתה, שהתורה רצתה שבארצם של ישראל במשך שנה אחת יהא מורגש שהארץ של הקב"ה, כדברי ר"ג כדי שתדעו שהארץ שלי), והיה כל אחד עושה בשל חבירו, זורע וקוצר ובוצר ומוסק (וקצת יש להעיר מהרמב"ן ז"ל שלפתוח חנות בשבת בקביעות ודאי אסור מן התורה, שאל"כ ביטלת בהיתר מן התורה כוונת התורה בש"ק, כידוע, וקצת יש לעורר משביתת בהמה ואין רצוני להאריך). ואעפ"כ אינני אומר שהרב ר"ש ישראלי נ"י שגה. אני מסביר את השקפתו בסגנון כזה: הקוצר וכו' כדרך כל השנים בשל חבירו, מה שייך לאמר שהוא מבליט בעלות, הלא איננו הבעלים. ואם שלא ברשות, גולן הוא וע"ז לא מדובר, ואם ברשות, שלוחו, או שכירו, הוא, אך לא הבעלים. אבל גם כך צורה של בעלות נבלטת, כלומר של הבעלות של בעל השדה שזהו הוא מורשה ממנו, שלוחו או שכירו, אך כשהבי"ד של כל ישראל קוצר ע"י שלוחיו זהו ענין אחר שהם אינם שלוחי הבעלים, ואין כאן הבלטה של צורה של בעלות כל שהיא, שהם קוצרים וכו' במופקר בשביל כל ישראל, שזהו עצם מהות השביעית. ועתה מנקודת השקפה זו הנה נבואה חשובה: היתה לפנינו הצעה להנהיג הפקרה להפקיע שביעית במקום מכירה לנכרי, והיא נדחתה. אילו נתקבלה אותה ההצעה דומני שהיה יותר מקום להצעתו העכשוית של הר"ש ישראלי, והיינו שאז עכ"פ מבחינת ההלכה היו הקרקעות גופן כבר מופקרות מלפני השביעית והפירות היו ממילא נעשות הפקר באפקעתא דמלכא (ואין רצוני להכנס במחלוקת שבין המבי"ט והב"י שיש לי בה תלי תלים, אבל עוד חזון למועד אי"ה), ואז באים כאילו שכירי בי"ד הגדול של אר"י ועושים הקצירה וכו' במופקר. ואם אמנם גם בזה היה יסוד לספק הרבת,

שהיה אפשר לומר שלא הותר דבר זה כלומר ע"י בי"ד אלא כשקוצרים, במופקר, בפועל ממש, ושתכלית הקצירה דווקא ע"י אלו היא להבטיח ענין השביעית שיהיו הפירות מתחלקים לכל ישראל ויתקיים הביעור בזמנו וכו' וכו' מצות השביעית ככל חוקותיה וכל תורותיה. משא"כ כשהפירות אינם בפועל ממש מופקר, כמובן, ואין כל ישראל אוכל מהם חגם מן ההפקר, אך בכ"ז היה בזה עכ"פ צורה, היינו הערמה שיש לה צורה, ובדרבנן, שהכל מדרבנן, ולמעוטי בהיתרים עדיף, וכמו שביארנו. מה שאין כן עכשיו, שהכל נמכר לנכרי, ועל היסוד שהמכירה כיון שהיא כדין תורה היא קיימת, ועל היסוד שאין קדושת שביעית בקרקע של נכרי, ונמצא שכבר מבחינת ההלכה אין כאן מופקר אלא תבואת הנכרי ופירותיו, אלא שהוא אינו מקפיד שהמוכר לוקחם, ואינו צורה יש לזה למעט את השימוש ההיתר כשעושים הערמה ע"י בי"ד כנ"ל לקצור תבואתו של הנכרי ולקצור כרמיו ולמסוק זיתיו וכו'? הא אין לך אלא לאמר שבכ"מ יש צד מעוטי בהיתירא, והיינו שמא אסור לקצור וכו' בשדהו ובכרמו ופרדסו וכו' של נכרי בא"י בשביעית שאין קנין לנכרי עד כדי כך, והדברים עתיקים. אך א"כ מה נועיל בסידור ההוא ע"י בי"ד, וכנ"ל, הא אין עליך לומר כלשון הזה אלא או כלשון שני, שמא הואיל והמכירה אין לה אחיזה בחוק הממשלתי בטילה היא גם ע"פ ד"ת, ונמצא שהפירות של ישראל, ועל צד זה המה מופקרים באפקעחא דמלכא, ובזה ממעיטים את האיסור, או יותר נכון את ההיתר, עי"כ שעושי המלאכות הם שכירי בי"ד, ויש לכאורה איזו צורה להערמה זו, ודי בדבר שסו"ס אינו לכל היותר חמור אלא דרבנן — היינו שביעית בזה"ז לדעת רובא דרובא וכנפסק בפוסקים שכל בית ישראל עליהם נשענים, הטור והשו"ע, ובפרט בשום לב לדעת הגאונים מהשרים הראשונים, הרז"ה, הרשב"ם, האור זרוע וכו' וכו' הסוברים שמהיום שפסקו בתי דינים סמוכים אינו אפילו מדרבנן, אלא מנהג חסידות בלבד. ואולם אחרי ההתבוננות קצת נראה לי מפוקפק, שיש בהערמה זאת לחלצנו מן הקושי לפי דעת הסוברים שאין המכירה מועילה. וכל אחד יתבונן בעצמו, כי אין רצוני וגם כמעט שאין בכחי להאריך הרבה. שוב סבורני לנכון לסכם כדלקמן: (א) אם כך היתה הלכה, איך זה לא מצינו רמז קל מזה בשום ראשון, מפרש או פוסק, והרי הר"ש וכו' הביאו ברייתא זו ולא הוציאו ממנה תולדה כזאת אפילו ברמז. מהרמב"ן ז"ל אינני מדייק כל כך, הואיל והוא סובר שמן המופקר הקצירה מותרת כדרכה מן התורה, ויתכן שלשם כך הוא מביא ברייתא זו, היינו לחזק דעתו, שאם לא כך, איך הותר לפועלים השכורים משלוחי בי"ד לעשות כדרך כל השנה, כדי להחיש הפעולה ולהבטיח שהשביעית תישמר כהלכתה? (ב) בעצם הדבר ל"ק כ"כ שהרי למיגדר מילתא בי"ד עוקרים אף בקו"ע, אף בשל תורה, ומכש"כ שהבי"ד היו סוברים שבימים ההם שביעית מדרבנן, וראו שהיו מחזיקים בפירות ומבטלים את השמיטה לגמרי, ואם היו עושים בי"ד בשינויים בבצירה ובמסיקה וכו' לא היה הדבר ניתן להוצאה לפועל, וע"כ, כדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות ממרים פ"א כדרך הרופא המנתח עקרו זה מפני זה לשעה, ופירסמו שהם עושים בכח בי"ד לעקור לשעה, כמובן, עד שיהא אכשיר דרא, ויפסיקה ואמנם הפסיקו דבר זה. (ג) הלא ודאי שלא נעלמה החוספתא הזאת מהרמב"ם ז"ל, ואין לה אפילו הד כ"ש בהלכותיו, וכן הר"ש מביאה ולא עמד לדקדק בה, וכן הביאו אותה התוס' רי"ד בפסחים נ"א, והרשב"ש סימן רנ"ה,

ולא דקדקו בה שיש בה חידוש דין בשלוחי בי"ד. ע"כ כנ"ל שהם ז"ל תפסו שזו היתה תקנת בי"ד לשעה לא לדורות, ואילו היו מדקדקים שיעשו קימעא קימעא וכו' לא היו מספיקים ולא היתה מתקיימת כוונתם למנוע שימור ולהוצל"פ צו תוה"ק בדבר האכלת הפירות, או שהם ז"ל סברו שאותה הברייתא שלא הובאה בתלמוד סברה שמן המופקר מותר בכל ענין, וכמשמע מרש"י ומהר"ש, ולא היה להר"ש מה לדקדק, ושאר הראשונים ז"ל סברו שהיא שלא כהלכתא, ואין ענין שליחי בי"ד לכאן כלל. והרמב"ם סבר שהיא שלא כהלכתא ולפיכך התעלם ממנה לגמרי. וא"ת הלא הברייתא הזאת מעידה שכך היו עושים „בראשונה" ומעשה רב, הנה זה לא קשה כ"כ, ואם אין בי"ד יכול לחלוק על דברי בי"ד קודמו אא"כ גדול הוא וכנ"ל, זהו להקל אבל להחמיר יכול הוא לחלוק, ובאו בי"ד של אחריהם ופסקו אחרת, וכמפורש בתו"כ שכדרך הקוצרים וכו' אסור, ומשמע אפילו במופקר, ועוד שלדעת הרמב"ם ז"ל יכול בי"ד שלאחריהם לחלוק כשאין זה ענין של סיג אלא דרשה וסברה כידוע, ועוד שכפי שאמרתי לעיל אפשר שפירשו שזו היתה תקנת בי"ד וכנ"ל ולא לדורות אלא לדורם, וכמבואר לעיל. והנה הרשב"ש שהוא ראשון באחרונים ז"ל אינו מעיר אלא שמכאן מוכח שבבי"ד לא שייך איסור שימור וכו', כיון שזהו בשביל הציבור ולקיים את ההפקר, אבל לענין עצם המלאכות לא רמו כלל, וע"כ או שסבר כזקן זקיני הרמב"ן ז"ל שמה"ת מותר בכל ענין במופקר, ובבי"ד התירו, והיינו תמיד התירו, כדי להבטיח ענין השמיטה, וכנ"ל, ובכל זמן הכח ביד בי"ד לעשות כך, להבטיח ענין השמיטה, וכנ"ל, או שסבר שבמופקר באמת מותר בכל ענין גם מדרבנן, או שסבר, שזו היתה תקנה לדור ולא לדורות עולם, ויכולין לעקור למיגדר מילתא, ובפרט בשביעית דרבנן, היינו לאחרי שנעשה מדרבנן, ולענין הדקדוק הנ"ל הלא הברייתא מספרת שכך היו עושים, וא"כ איך היה אפשר אח"כ לחלוק עליה, דומני שכבר מתורץ הוא בדברי, ועוד שאפשר שהכל הודו בעצם הדבר שכך היו בי"ד עושים בראשונה, אבל לא הודו בפרטים אחרונים שבברייתא ע"ד בית הבד וכו', ומוכרח שאפילו אם בוצר ומוסק כדרכו, אלא שמשנה לענין הפעולות האחרונות כבר לא עבר איסור תורה, וכך הברייתא בתרי"כ שנחלקה עליה סוברת, ולפי מה ששמעו בעלי התו"כ ז"ל, לא היו בי"ד עושין כך, ונמצא שאף בזמן ששביעית מה"ת, משום תיקון הציבור היה אפשר לעשות דבר כזה מבלי עקירת דבר מן התורה, ועוד שאפשר שע"י ריבוי הפועלים היו יכולים להיות וכו' בוצרים קמעא קמעא, וממילא אפילו אם עושים אח"כ בבית הבד לא היה שום איסור תורה אף בזמן כשהשביעית היתה מה"ת, והם אמרו, לתיקון הציבור, אבל לא מפני ששליחות בי"ד בזה יש לה דין אחר. ועיין תוס' מנחות פ"ד. ד"ה שומרי ספיחין בסופו ד"ה ומהאי טעמא שריא קצירה וכו' עוי"ש, ועי"ש ס"ה ע"א במשנה שלוחי בי"ד יוצאין וכו', וק"ל.

סוף דבר אם ידידי הגאונים המועצה המורחבת שלנו, ובראשם חבירי ר' הגראש"ל, וחברינו אב"ד ירושלים הגרצ"פ פרנק שליט"א המטפלים בענין השביעית באופן מיוחד, יסכימו להצעת הרב ישראלי, שליט"א, הריני מסכים ומקבל, ואז נמצא ההסדר להוצל"פ, ב"ה, כי גלוי וידוע לפני יודע מחשבות שלבנו כואב על ששוב אנו מוכרחים משום קיום הישוב וחיי נפש, ובפרט בשנת בצורת, להשתמש (בתור הוראת-שעה) בדרך ההיתר הידועה, ובמדה עוד יותר רחבה ממה שהשתמשו

בה בפועל קודמינו זצ"ל. שמא ישאלני השואל, אם בין כך ובין כך מוכרחים לקצור וכי' כדרך כל השנה בשנת בצורת זו, מה איכפת לך אם נפעיל את הצעתו של הרב דכפר הרואה? יהא זה עכ"פ בבחינת אם לא יועיל לא יזיק! אפרש טעמי ונימוקי: אני נאחז בגמר דבריו של הרב ישראלי וזה לשונו: „וידע כב' שבאם עכ"פ אין דעתו נוטה לזה ליסבור שאין היתר מיוחד גם לענין קצירה אלא שלא כדרך הבודרים, גם אצל שליחי ב"ד יצטרכו למצוא דרך לקצור שלא כדרך הקוצרים, מה שאינו קל לגמרי. אמנם בתבואה הנקצרת עפ"ר ע"י מכונות יש למצוא דרך כשם שנמצא לענין זריעה. אולם ישנם כמה סוגי תבואה, וכן פירות ברוב המינים שיש לבוצרם כרגיל, וקשה מאד להמציא צורה של שינוי". מדבריו אלו אני למד שאמנם קשה הדבר, אבל יש אפשרות לעשות ע"י שינוי, וחוששני שמא דרך זו שהוא מציע ע"י שלוחי ב"ד, וכנ"ל, על יסוד התוספתא פ"ח דשביעית, תביא לידי כך שיסמכו על זה ויעשו בלא שום שינוי.

ובנוגע לשינוי, הנה דברי רבינו הגדול ז"ל המיוסדים על הספרא, צריכים עיונא רבא. „וזה שנאמר וכי' שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה, ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה, כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר וכי', אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל. ומדברי סופרים שיהיו כל הספיחים אסורים באכילה וכי'". (פ"ד מהלכות שביעית הל' א'). פשטות הדברים מראה שאינו לוקה אא"כ נוסף על קצירת כל השדה העמיד כרי וגם דש בבקר, דברים שאינם נראים נכללים בשום פנים במלים את ספיח קצירך לא תקצור, אך זוהי קבלת רז"ל, וכך פירש הרמב"ם ז"ל מסרתם. ונמצא שלפי הניכר מפשטות הדברים — ולא צריך תמיד לנטות להטות אם לא שיש הכרח גמור נגדי — אפילו קצר כל השדה ואפילו העמיד כרי, אלא שלא דש בבקר, כדרכו בכל שנה, לא עבר על איסור תורה. ואולם הרמב"ם לא הזכיר ע"ד שינוי במלאכת הקצירה באופן שאפילו קצר כולה והעמיד כרי ודש בבקר לא ילקה, ומכ"מ הדעת נוטה לכך, אם יש לחריפות מקום להגדר ולפקפק, ומה שסיים „אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל", צריך הסברה שמה מונע ממנו מלקצור כולה בבת אחת, אלא לשנות אח"כ שלא להעמיד כרי אלא מעט מעט ולהיות חובט מעט מעט ואוכל, בלי דישה בבקר כדרכו. והנראה שזה היה אסור אף קודם שגזרו על הספיחים, שמא אח"כ יעמיד כרי וידוש בבקר, וע"כ הוכרח לשנות כבר בקצירה שלא יבוא בשום פנים לאיסור תורה. ועדיין לא ידענו האפשרויות של השינוי בקצירה אלא זו של קוצר מעט מעט, וגם לא ידענו השיעור של מעט מעט, ומה מדת הצירוף, כמה צריך להפסיק בין קצירה לקצירה עד שלא יצטרפו, ואיך ניתן השיעור, אם ליום, כלום אפשר ברוב השדות לגמור הקצירה ביום אחד, ונמצא שהרבה שדות ואולי רובן זה דרכן להיות נקצרות במשך יומים או יותר, וחכמינו שידידנו הגרי"מ טיקוצינסקי שליט"א הביא מאחד מגאוני ירושלים ז"ל שהכוונה במעט מעט היא בפחות מכזית, ואינו מתקבל על הדעת, והוא שליט"א — יבדל לחיים טובים וארוכים — דן שכשמרבה בפועלים עד שכל אחד אינו עושה אלא דבר מועט גם זה נקרא מעט מעט. וקשה לי עכשיו למצוא את מחברתו היקרה לעיני בה, וכן רשום במוחי שהגאון ר' יוסף הלוי שליט"א אב"ד בת"א—יפו, שכ"כ רב גובריה במיוחד בהלכות המצוות התלויות בארץ, כידוע ומפורסם, האריך בנקודות הללו בגבורה של תורה, וג"כ לצערי הרב

ספרו היקר „תורת השמיטה“ נעלם לשעה מספריתי, וכ”ג שליט”א יעיינו וידונו. והנה דעתי נוטה שכל שמשנה בעצם הקצירה ממש, ועושה שלא כדרך שעושים בכל שנה, יצא מכלל הלאו, אף בזמן שהשמיטה היתה נוהגת מה”ת. ולהלן בהלכה כ”ב אומר רבינו הגדול ז”ל: „הפירות שיוציא האילן בשביעית לא יאספם כדרך שאוסף בכל שנה שנאמר ואת ענבי נזיריך לא תבצור, וכו’, או שבצר כדרך הבוצרים לוקה”, והיינו לענבים, ומשמע שכל שינה בבצירה יצא מכלל הלאו, ואח”כ בהל’ כ”ג הוא אומר: וכיצד עושה, תאנים של שביעית אין קוצרין אותן במוקצה אבל מייבשן בהרבה ולא ידרוך ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה ולא יעשה זיתים בבית הבר, אבל כותש הוא ומכניס לתוך בד קטן ביותר וטוחן בבית הבר, ובקוטב ומכניס לבד קטנה, וכן שאר הדברים כל שיכול לשנות משנה”. כאן יש להעיר הרבה ואסתפק במועט. „וכיצד עושה” וכו’ אנו היינו מחכים להוראות איד להסיר מהאילן תאנים אבל אין דבר מזה אלא על הייבוש, שע”כ „קוצרין” הבא אח”כ מלשון „קיץ” היינו ייבוש ועצם ההסרה מהאילן היכן הלכה, ואיך נעשה? לפירוש ש”מקצה”, כלי כורת רגיל, „וחרבה” כמו חרב קטנה וזהו השינוי מובן יפה, „ולא ידרוך ענבים בגת וכו’”, כאן לא באר לנו רבינו, מה הדין אם בצר הענבים כדרך הבוצרים, ואח”כ שינה שלא דרך כגת אם בזה יצא מכלל הלאו, או להפך אם שינה בעצם הבצירה אבל אח”כ דרך בגת מה דינו? כל אלה דברים הטעונים ביאור. ואפשר שהעיקר כאן הבצירה עצמה (אבל מה נאמר לענין התאנים?) — והשאר מדרבנן — ויש חילוק בין קצירת שדהו, לאסיפת פירות האילן, וכנ”ל, וצ”ע. ואי”ה לכשאתפנה קצת ובל”נ אתעמק בביאור של הענין הלזה והמקום יהא בעזרי, ולע”ע די לי אם אומר שבהשקפה ראשונה נראה שכל שמשנה בעצם מלאכת קצירה יצא מידי הלאו של תורה אף שהוא מעמיד אח”כ כרי ודש בבקר, וכן בבצירת ענבים זיתים ותאנים, ועכ”פ אף לאחר שהתרנו בתור הוראת שעה ובשנת בצורת וכנ”ל כמבואר, אפילו אם בשינוי זה לא יצא מידי הלאו, בזמן שהשביעית דבר תורה, כדאי לעשות השינוי בתורת זכר לשביעית וכמו שהורה הגאון יש”א ברכה זצ”ל כשהוציא את ההיתר ע”י מכירה שבכ”ז לא ימכור שום אחד את הכל אלא יניח שיעור ד”א בשדהו וכו’ שלא יעבד כלל וכלל זכר לשביעית. ואין לנו לחדש חששות על שמא לכשיבוא המשיח יאמרו וכו’, וד”ל.

בבקשה לעיין בכל זה ולהודיע כל אחד דעתו ע”ד הצעת הרב ישראלי וע”ד השינויים. אנו הבטחנו להרבנים של המושבות החקלאיות ע”י הרב ישראלי וכו’ לתת תשובה לא יאוחר מחצי אלול תשי”א. נא ונא להזדרו, והיות שידוע כמה גדולות הטרדות של חברינו הרבנים הגאונים שליט”א, אין צורך בשום חד”ת אלא להודיע דעתם הן או לאו, אחרי העיון.

בברכת ישועת ה’ במהרה אשר לא יוסף עצב עמה, במובן המדיני, הכלכלי, ובכיוון הרוחני, שיערה רוח ממרום, ומהרה נזכה לשמור השביעית כהלכתה.

בידידות נאמנה, וביקרא דאורייתא,

יצחק אייזיק הלוי הרצוג

ראש הרבנים לישראל

החופעה”ק ירושלים ת”ו

ה ש מ ט ה

והנה הרב ישראל נ"י מציין בקונטרסו החשוב הנ"ל לעיין במשפט כהן סימן ס"ז ובחז"א שביעית סימן י"א. והנה עיינתי במשפט כהן ותמצית דברי הגאון החסיד זצ"ל היא: כשתודמן שעת הדחק גדול בקצירה ובצירה, אז הוא ז"ל מציע: א) שינוי בכלים, אך זה לא בר ביצוע בשביל הרבים, ב) הוא דן שהיות והחשש הוא שמא אין קנין הנכרי מועיל, ואז באמת המכירה בטילה שהיא כמקח טעות שלא באה כ"א בהפקעת האיסור א"כ שוב יש ביד ישראל להתיר, והיינו שעל דעת כך יפקיר הישראל, כמצות תוה"ק, וכו' יעוי"ש היטב בכל התשובה. והכוונה התמציתית היא לסמוך בשעה"ד גדול על השיטה שבמפקר אין איסור קצירה ובצירה כדרך כל השנים, אבל לא הזכיר הגאון ז"ל אף ברמזו ההערמה של סידור ע"י שלוחי ב"ד. ובנוגע לחז"א, עיינתי (הציון בט"ס וצריך להיות סימן י"ב) ושם בס"ק ו' כתוב כלשון הזה: „ומהא דתניא בתוספתא וכו' דבזמן שיש אוצר עפ"י ב"ד דורכין ענבים בגת וזיתים בבית הבד שמעינן דהא דתנן פ"ח מ"ו, שאין דורכין ענבים בגת (וכו'), היינו דווקא בעלים אבל אותן שזכו מן ההפקר מותרין בכל וקרא דל"ת כדרך הקוצרים בבעלים אזהר רחמנא וכו', יעוי"ש. הרי שאין המחבר שליט"א מיחס איזה מעמד מיוחד לבי"ד בענין זה אלא בתור אינם בעלים, והנה למ"ד שבמפקר לא אסרה תורה, ל"ש אחרים ל"ש בעלים, ובלכד שזה מופקר, ואם הברייתא הזאת בשיטה ההיא כמו שכתבתי לעיל, וחולקת עם המשנה, שמסתמא אין המשנה מדברת בעבריינן שעושה פירותיו משומר, אין לנו אלא היסוד הנ"ל, וכבר הארכתי למעלה, אבל בנוגע לחידושו של הגאון המחבר שליט"א שלאחרים מותר לכל הדיעות, מסופקני מאד אם יש בידינו לקבל היום שיטה חדשה שלא בא עליה רמז בשום ראשון וגם בשום אחד מגדולי האחרונים ז"ל, והנה המחבר נ"י מוסיף שם „ויש ראייה מכאן דאף לדעת הר"מ אין איסור רק בבעלים". ותמה אני אם כך היתה דעת הרמב"ם איך לא רמז לזה אף ברמזו קל הרי נפ"מ רבתי, ואפילו לפי מה שציידד הגראי"ק שליט"א שם שאפשר שיש שבות גם בשל אחרים כשאוצר הרבה, מכ"מ הא קמן בתוספתא שע"י ב"ד אין שבות זו, וכל כיוצא בזה לא היה לרבינו הגדול ז"ל למנוע תורה ממנו. ש"מ שסבר שהברייתא ההיא עומדת בשיטה שבמפקר הכל מותר, והוא ז"ל דחאה, מכח המשנה, ולא נתקבלה על דעתו הרחבה מני ים שלאחרים מותר בכל אופן.

יאה"ה

תוספת לקונטרס השמיטה

ב"ה י"ב אלול, תשי"א

עכשיו העיפותי עין על ספר השמיטה שיצא לאור מידי"נ הגרי"מ טיקוצינסקי שליט"א, וראיתי בו שדעתו נוטה שהבצירה וכו' ע"י שלוחי ב"ד מוציאה הענין מכלל הלאו, ולי הדבר צ"ע. ואמנם הוא מסתמך על חסדי דוד. לצערי אין ספר זה אצלי ובחסדי דוד על התוספתא הנדפס בש"ס ווילנא על שביעית פ"ח, אין אני מוצא אלא שהוא מפרש „בראשונה" על הזמן שהשביעית היתה מן התורה, ואז הקפידו כל כך, כלומר בענין הפירות וחלוקתם לכל ישראל ע"י ב"ד, אך

עדיין י"ל שהבצירה, וכו' (וקודם שגזרו על הספיחין גם הקצירה) היתה בשינוי,
וכן יש מקום לדחיות אחרות שהצעתי בקונטרסי. ברם אם כך נאמר בפירוש בחסדי
דוד אני מרכין את ראשי ומבטל טענותי.
המקום יאיר עינינו במאור תורת קדשו, ויזכנו בימינו לקיים שמירת שבת
הארץ כבימים ששמרו אבותינו את השמיטה.

יאה"ה